

Joan Pérez-Jorba *Itineraris d'avantguarda d'un català a París (1917-1920)*

Lluís Quintana Trias

Universitat Autònoma de Barcelona, Espanya

Ressenya de Pérez-Jorba, J. (2025). *Itineraris d'avantguarda d'un català a París (1917-1920). Cròniques literàries, entrevistes i cartes*. Edició i estudi introductori de P. Garcia Sedas; pròleg d'Enric Bou. Barcelona: Universitat de Barcelona.

Joan Pérez-Jorba (1878-1928) era, fins fa poc, un periodista català que havia hagut de fugir a França el 1901 per les seves simpaties amb el moviment anarquista. Des de París va escriure cròniques i ressenyes per als diaris de Barcelona, i va mantenir amb escriptors catalans una correspondència important. Ha estat molt citada, per exemple, una carta de Maragall a Pérez-Jorba, en resposta a una ressenya del seu llibre *Seqüències*, on el poeta explica quin era el projecte que perseguia amb el seu Comte Arnau. Pérez-Jorba també és autor de traduccions, imagino que irrecuperables, com *Tiempos difíciles* de Dickens (París, Garnier, 1903: algunes editorials franceses, com Garnier o Ollendorff, editaven en castellà especialment per al mercat americà). Fins aquí, res no gaire diferent d'altres periodistes catalans, com Jaume Brossa, que també s'havien hagut de refugiar a París per les mateixes raons. Però, a diferència de la majoria, Pérez-Jorba s'hi va instal·lar i allà va fer un tomb al seu ofici de periodista: Enric Bou, en el pròleg, el defineix com a «mediador cultural de l'avantguarda» (13), partint de la figura del «mediador» (Even-Zohar), que Garcia Sedas defineix com «aquell individu que incideix en la modificació del repertori cultural de la seva comunitat» (35). En aquest cas, el repertori cultural és el de la comunitat catalana que, a través

Submitted 2025-04-02
Published 2025-06-20

Open access

© 2025 Quintana Trias | CC BY 4.0

Citation Quintana Trias, L. (2025). Review of *Itineraris d'avantguarda d'un català a París (1917-1920). Cròniques literàries, entrevistes i cartes* by Pérez-Jorba, J. *Rassegna iberística*, 48(123), 221-224.

DOI 10.30687/Ri/2037-6588/2025/24/015

d'articles de mediadors com Pérez Jorba, s'assabenta de les primeres avantguardes franceses, és a dir, les anteriors al manifest surrealista de 1924.

Després d'un estudi introductori (31-104), Garcia Sedas presenta una antologia d'articles publicats per aquest periodista entre 1917 i 1920 (105-90) més dos annexos: un capítol inèdit del llibre *Pierre Albert-Birot* (1920) (193-7) dedicat a aquest escriptor, i una selecció de la correspondència amb altres autors francesos (199-236). Els articles (vegeu-ne la llista a les pp. 23-7) provenen sobretot de *El Poble Català* i *La Publicidad* (recordem que s'escrivia en castellà fins a 1922), capçaleres on Pérez-Jorba col·laborava habitualment, i també de revistes de l'avantguarda francesa, com *SIC*, i especialment *L'Instant*, que ell havia creat. El terme 'avantguarda' deu ser el criteri que exclou autors també ressenyats per Pérez-Jorba a *L'Instant*, com Maseras («Le roman moderne en Catalogne». *L'Instant*, núms. 7-8, gener-febrer 1919, 3-11) però potser caldria especificar-ho, perquè no deixa de ser feina de 'mediació'.

En articles anteriors, l'editora ja havia innovat la idea que molts teníem sobre Pérez-Jorba, però amb aquest volum el canvi de perspectiva és definitiu, perquè no hi trobem un mer divulgador, sinó un bon coneixedor del que en aquell moment s'està congriant a París, com mostren els seus articles, i un col·laborador respectat per autors de la primera fila de l'avantguarda com Apollinaire o Aragon, com demostra la seva correspondència. En els articles Pérez-Jorba hi ressenya -ismes de curta durada, com el novoclassicisme (51) o el nunisme (57), anteriors al -isme que s'imposarà a tots els altres: el surrealisme. L'editora recorda que el postsimbolisme, un -isme de referència en la historiografia catalana, tradicionalment atribuït a Folguera, ja havia estat usat per Pérez-Jorba el 1917 (52).

És especialment recomanable l'entrevista amb Pierre Reverdy publicada a *La Vanguardia* el 1918 (119), perquè mostra totes les ambicions i les contradiccions de les avantguardes: «El nuevo arte no se dirige ni puede dirigirse a la masa del público. Es para los selectos» (123); set anys més tard, Ortega y Gasset dirà el mateix a *La deshumanización del arte*. A propòsit de Reverdy, Pérez-Jorba destaca el sentit de «construcció» present en aquesta primera avantguarda (60), uns quants anys abans de la fundació del constructivisme rus.

La feina de mediació també va en sentit invers: Pérez Jorba s'encarrega de promoure la literatura catalana a França, com l'estrena a París, el 1911, de *Les pies*, traducció de *Les garses* d'Ignasi Iglésias, a càrrec de Georges Billotte, que havia estat estrenada a Barcelona el 1905. Segons Joan Martori, d'on trec la notícia («La presència del teatre d'Ignasi Iglésias a París», *Visat*, núm. 32, tardor 2021), Pérez Jorba va ser a més l'autor del text del programa de mà (el text és anterior al període establert per l'autora). Les traduccions en sentit invers també compten: l'editora recorda el número de *SIC* dedicat

a Apollinaire que incloïa un poema de Foix i la traducció de Pérez-Jorba al francès (a la revista, l'original era a la p. 291 i la traducció a la p. 292; al llibre la traducció és a la p. 81, i l'original a la p. 82).

La «mediació» té efectes inesperats en el llenguatge dels seus articles. Pilar García observa que Pérez-Jorba de vegades «cau en l'article discursiu», que s'explica per «la seva formació vuitcentista» (49), i sens dubte quan llegim «vamos por callejuelas que serpentean hacia lo alto con desordenado aprieto» (121) o «un humorismo cuya acerada punta no es en menoscabo de la emoción poética» (151), el que trobem és una prosa definitivament obsoleta, i del tot inadequada per referir-se a l'obra de les avantguardes. Per contrast, en català és molt més creatiu, com mostra la ressenya sobre «Lletres franceses» (156-8). Quan escriu en francès la tradició periodística del XIX li resulta inaplicable i la prosa és àgil i moderna.

Algunes qüestions que caldria aclarir en estudis posteriors és fins a quin punt autors com Folguera, J.V. Foix, J.M. Junoy i Salvat-Papasseit poden ser considerats «mediadors» (95) i en quin sentit s'apropen o no a la feina de Pérez-Jorba. Seria interessant estudiar si *L'Instant* té una perspectiva iberista, com altres revistes publicades a Catalunya per promoure la causa aliadòfila durant la primera guerra mundial. Caldria, evidentment, completar aquesta selecció amb altres articles de Pérez-Jorba de «mediació» sobre autors no avantguardistes, com per exemple l'esmentat programa de mà de *Les pies d'Ignasi Iglesias*. Seria interessant també que l'autora considerés la utilitat d'incorporar recerques aparegudes posteriorment com *Au-delà des Pyrennées. Les artistes catalans à Paris (années 1890-1930)* de Laura Karp Lugo (Ed. de la Sorbonne, 2025) (de moment només en conec una ressenya de Francesc Fontbona).

Un estudi d'aquesta mena exigeix nombroses referències internes, no sempre ben resoltes aquí: la llista d'articles, numerats i amb les referències corresponents, es troba a les pp. 23-7, però l'antologia comença a la p. 105; els articles reproduïts porten un número que remet a la llista, però potser hauria estat recomanable repetir les referències al final de cada article. Caldria corregir algunes repeticions: a la p. 39 es diu en nota el que a la p. 80 es diu en el text; a la p. 41 es repeteix un text citat a la pàgina anterior. Hauria anat bé que l'editora hagués indicat els errors del text de Foix (82), causats segurament per ignorància del tipògraf francès (p. e. «Nés» per «Més», o les majúscules sense accentuar; vegeu-ne l'edició corregida a J.V. Foix. *Cap mà no em diu adéu. Poesia 1917-1936*. Fundació Foix; Edicions 62, 2024, 38). Posats a demanar, demanaria la reproducció del poema de Junoy que Pérez-Jorba va ressenyar (167). La correcció de proves ha deixat escapar alguns errors tipogràfics en el text francès («Tirésies» per «Tirésias», 119; «tendeances» per «tendances», «afflólés» per «affolés», 167). El poema d'Apollinaire és «Le pont Mirabeau» (no «Le pont de Mirabeau», 63). *Alcools* és el títol

d'un llibre i hauria d'anar en cursiva (172), tal com fa a la p. 119. En la tradició de tantes editorials acadèmiques del nostre país, el volum no té índex de noms, cosa que en un llibre d'aquestes característiques seria especialment útil.